

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חוב קריאת המגילה בעשרה

(ה' א') אמר רב: מגילה בזמנה (בי"ד), קורין אותה אפילו ביחיד (מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד, והכל קוראים אז, יש פירסום נס). שלא בזמנה, בעשרה (דבעינן פירסום נסא).

רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה, בעשרה.

הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי (וחזר על עשרה וקיבצם).

שיטות הראשונים

החובה לחזר אחר עשרה האם לכתחילה או אף לעיכובא: דעת רש"י שמחלוקת רב ורב אסי בדין לכתחילה. אבל בדיעבד, שלא מצא עשרה, גם לרב אסי יכול לקרוא המגילה ביחיד. וכן דעת רז"ה, ראב"ד, ורא"ש¹. ודעת רי"ף, רמב"ן, ורשב"א, דלעיכובא קאמר רב אסי. ולרב, שלא בזמנה לעיכובא ובזמנה אפילו אפילו לכתחילה.²

ולעניין הלכה, דעת רב עמרם גאון, רז"ה, ראב"ד, רא"ה, ורא"ש, שהלכה כרב אסי, ואינו לעיכובא. דעת בה"ג ורמב"ה שהלכה כרב אסי ולעיכובא, שאפילו בדיעבד לא יצא, ובכל גווני צריך עשרה. ודעת רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, תוספות, רמב"ן, ורשב"א, שהלכה כרב, ובזמנה אפילו לכתחילה, ושלא בזמנה אפילו בדיעבד לא מברך.³ והשו"ע פסק שבזמנה לכתחילה צריך לחזר אחר עשרה. ובדיעבד, קוראה ביחיד.⁴ וכתב ארחות חיים בשם הראב"ד, דבמקום שיש צבור שקראוה בעשרה, אם יש יחיד או יחידים שלא קראוה עמה, יוכלו לקרואה ביחיד כיון שהיה בעיר פרסום הנס בקריאת הצבור. וכן פסק הרמ"א.⁵

1. וראיה לדבר ממה שלא מנו מקרא מגילה עם אותן שהן בעשרה, דקתני להו בהך מסכת (כ"ג ב') אין פורסין על שמע וכו', וכיון דבמגילה קיימינן, אם איתא דבעינן בה י' לעיכובא, היה להם למנותה עמהן;
2. ודחה ראיית הרז"ה, דכל אותם דקא חשיב התם חובת צבור הם, ואין עושין אותם אא"כ ב' או רובם מחויבים בדבר, כגון שלא שמעו קדיש וברכו. אבל במגילה לא בעינן י' אלא משום פרסומי נסא הלכך אפילו בשביל יחיד קורין אותה ב' אע"פ שיצאו הם, כיון שהיחיד לא יצא. ורב אסי משמע דלעיכובא קאמר דאמר דחש לה רב לדרב אסי. וכן נמי מדלא אמר 'מצותה בעשרה', משמע דלעיכובא קאמר.
3. דאע"ג דחש לה רב לרב אסי קיימא לן כרב, דהא רבי יוחנן קאי כותיה, דאמרין לקמן (י"ט ב') א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. ולא אמרן אלא בצבור, אבל ביחיד יצא. אלמא קורין אותה ביחיד. ועוד דרב אסי תלמיד דרב הוה.
4. או"ח תרצ"ח. ונחלקו בדעתו: באר הגולה פירש שהכריע כרב, וסובר שרב מודה לכתחילה דבעינן עשרה. או משום ברוב עם כמו שכתב המגן אברהם, ולפ"ז שלא בזמנה אינו יוצא ואינו מברך. והגר"א ביאר שפסק כרב אסי, וכדעת הרא"ש שהוא רק למצוה לכתחילה (וכן נקט בב"ה"ל, ד"ה ואין). והגר"א (ס"ק מד) כתב על דברי השו"ע, 'אבל הרשב"א הכריח כדברי הרי"ף ממש"כ בירושלמי כל שאמרו ידחה ליום הכניסה, ובלבד ב' משמע לעיכובא. וכן משמע דהלכה כרב. וע' מגיד משנה (שהכריע כרשב"א, וכתב, ומכל מקום אי איכא עשרה, טפי עדיף, ברוב עם הדרת מלך, אבל אין צריך לחזור אחריהם). עכ"ל. ונראה שהגר"א חולק על השו"ע, ופוסק כרב. וכן כתב ב'פסקי הגר"א'.
5. או"ח תרצ"ח. וכתב המשנ"ב (ס"ק סד), ועיין ביד אפרים שכתב דדין זה שהביא הרמ"א בשם או"ח אינו מוסכם לשארי פוסקים, ולכן אף ב' הא' גוונא יחד אחר עשרה אנשים. מקורות: תוספות (ד"ה הוה). רי"ף (ג א בדפיו). ארחות חיים (ח"א, הל' מגילה, אות כד). כלבו (ס' מה). ראב"ד, ורא"ה (הו"ד בארחות חיים). בה"ג (הו"ד בטור). רז"ה (הו"ד בר"ן). ר"ן (ג א ברי"ף, ד"ה אמר רב). רב עמרם גאון (הו"ד ברא"ש ועוד). רא"ש (ס' ו). רמב"ם וראב"ד (הל' מגילה א, ז). רגמ"ה (הו"ד בהגמ"י, מרדכי, ואגודה). הגמ"י (אות י, ועיי"ש עוד). אגודה (מגילה ס' ה). סמ"ג (עשין, עשה דרבנן ד). מרדכי (ס' תשפב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מה נחשב שלא בזמנה: רש"י פירש, כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה.⁶ וכן דעת הרמב"ם.⁷ ודעת רשב"א, ר"ן, וריטב"א, כגון שחל י"ד בשבת, שבני עיירות מקדימים לערב שבת, או שחל ט"ו בשבת, שהמוקפים מקדימים לערב שבת.⁸

קריאת מגילה שלא בזמנה ביחיד: בין לרב, בין לרב אסי, מגילה שלא בזמנה קורין בעשרה. ולדעת הרי"ף, רמב"ן, ורשב"א לעיל, הפוסקים כרב, וסוברים דרב אסי לעיכובא אמר בזמנה בעשרה, בוודאי גם שלא בזמנה הוא לעיכובא בעשרה. וכן פסק האור זרוע. ולדעת רש"י, רז"ה, ורא"ש, הסוברים דבזמנה רק לכתחילה אמר רב אסי בעשרה, ייתכן שגם שלא בזמנה כשר ביחיד בדיעבד. וכן פסק המאירי.⁹ והשו"ע התייחס רק לקריאה בזמנה.¹⁰

האם נשים מצטרפות לעשרה: כתב הר"ן שיש אומרים שאע"פ שנשים מוציאות את הרבים ידי חובתן,¹¹ אין מצטרפות למנין עשרה למאן דמצריך עשרה במקרא מגילה.¹² והר"ן כתב שאי אפשר לומר כן,¹³ אלא ודאי מצטרפות.¹⁴ והרמ"א

6. ולדבריו, במקרה של הקדמת הקריאה כשחל פורים בשבת, אינו נקרא 'שלא בזמנה', אלא קריאה בזמנה. ור' להלן.
7. כתב החזו"א (או"ח סי' קנה ס"ק ב, ד"ה לענין), מדברי הרמב"ם מבואר דשלא בזמנו הנאמר בגמרא, אינו אלא חוץ מ"ד וט"ו. אבל בני חמיסר הקוראין בארביסר, איכא פירסומי טובא, כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם. ומש"כ במשנ"ב (בשעה"צ אות נט, ר' להלן) תמוה, דבגמרא איתא י"ד שחל בשבת וקוראין ב"ג, דזה חשיב שלא בזמנו.
8. שכן בימי רב ורב אסי כבר בטלה קולא זו (להקדים ליום הכניסה). והמשנ"ב נקט כדברי הרשב"א ור"ן, וכתב (תקצ, ס"ק סא), דשלא בזמנה היינו כגון המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו, דמותר להקדים ולקרותה קודם שיוצא, או דמתרמי יום ט"ו בשבת דצריכין המוקפין להקדים ולקרותה בערב שבת (ור' בשעה"צ, ס"ק נט, ור' הערה קודמת). ודעת החזו"א (או"ח סי' קנה ס"ק ב, ד"ה לענין) שבשנה זו הקריאה ב"ד נחשבת לקריאה בזמנה אף למוקפים, כיון שאז הוא זמן קריאה לרוב העולם (ועל מה שכתב בשעה"צ תמה החזו"א, דבגמרא איתא שדווקא כשחל י"ד בשבת, וקוראים ב"ג, אז חשיב שלא בזמנו). מקורות: רמב"ם (הל' מגילה א, ז). ר"ן (ג א ברי"ף, ד"ה ביחיד).
9. ודעת הפרי חדש, דבתרתי פליגי רב ורב אסי. לרב, בזמנה כולן קורין אותה ואיכא פרסומי ניסא, וקורין אותה אפילו ביחיד. ובשלא בזמנה אין קורין אותה בפחות מעשרה, ולעיכובא. ולרב אסי, בין בזמנה בין שלא בזמנה צריך לכתחילה לחזר אחר עשרה, ואי לא אפשר, קורין אותה אפילו ביחיד.
10. או"ח תרצ"ח. וכדעת הרמב"ם, המפרש כרש"י 'שלא בזמנה' ביחס לכפרים המקדימים ליום הכניסה, ואינו נוהג היום. ולדידהו, לכאורה, כשחל פורים בשבת, וקוראים המוקפין בערב שבת, נחשב זמנה, וקורא בברכה (ואולי השו"ע חייש לפוסקים כרב, ולא יברך משום סב"ל). והמשנ"ב (ס"ק סא), כאמור, כתב שכשחל פורים בשבת נחשב שלא בזמנה, וכתב דאי ליכא עשרה, לא יברכו עליה. וכן פסק הפרי חדש. וכן הכריע 'כף החיים' (אות קיח). והביא בשם שו"ת 'קול אליהו' שכתב שהמברך לא הפסיד. וכתב 'כף החיים', שבמקום שנהגו לברך ביחיד, אין למחות, דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל. ובהליכות שלמה' (פרק כא, הדן בפורים משולש, סעי' ד) כתב, שבפורים החל בשבת שמקדימים הקריאה למוקפים, אם אינו יכול לקרוא בעשרה, קוראה ביחידות בברכה. וכן פסק ב'חזון עובדיה' (פורים, דיני פורים משולש, סעי' ב, וס"ק ב). מקורות: אור זרוע (ח"ב, הל' מגילה, סי' שע). מאירי (ה' א', ד"ה מגילה בזמנה).
11. ראה לעיל, ד' א', דיון ומחלוקת ראשונים בנושא.
12. כדאשכחן בברכות (מ"ה ב') לענין ברכת המזון, דאע"ג דנשים מזמנות לעצמן, אפילו הכי אין מצטרפות למנין ג' לזמן עם אנשים משום פריצותא.
13. דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן, אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין מצטרפות עמהם למנין?!
14. וכי תימא ואמאי לא חיישינן הכא לפריצותא כי היכי דחיישינן התם? אפשר לומר דשאני הכא דע"י צירוף אין שנוי במטבע ברכה; אבל זמון דהוי שנוי במטבע בהמ"ז, וכיון שניכר צירופן עם אנשים איכא למיחש לפריצותא. אבל כאן במגילה, אין צירופן ניכר, שכן דרך קריאתה ליחיד כרבים. וכיון דאין צירופן ניכר, מותר. דדכותיה נמי בבהמ"ז היכא דאיכא תלתא בר מנשים מצטרפין אף הנשים עמהן, משום דהשתא אין צירופן של נשים ניכר עמהם כלל (ר' "נתיבי הלכה" ברכות, ריש פרק שביעי, מ"ה ב', סוגיית 'אלו שאין מזמנים עליהם').

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כתב שיש להסתפק בזה.¹⁵

צירוף שאינם בני מצוות: האור זרוע הסתפק אי בעינן שכל העשרה יהיו בני מצוה. דמאחר שאינו אלא משום פרסום הנס, אע"פ שאינם בני מצוות איכא פירסום טובא.¹⁶

ברכה על קריאת המגילה ביחיד: כתבו תוספות בשם רבינו יוסף איש ירושלים, דאף ביחיד צריך לברך, ושכן נמצא בתשובת רש"י, וכתבו שכן נראה.¹⁷ ובארחות חיים כתב בשם מקצת גאונים, שאין מברכין על קריאת המגילה ביחיד, לא לפניה ולא לאחריה. והרמ"א כתב כתוספות.¹⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות מגילה, סימן תרצ)

יח. מגילה ב"ד ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותם ביחיד. הגה: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה. (הגהות אשרי פ"ק טור סי' תרס"ט). ואם קראו אותם בצבור, ואיזה יחיד לא שמעה, יכול לקרות אפלו לכתחלה ביחיד, הואיל וקורין אותם באותה העיר בעשרה (בית יוסף בשם א"ח); וכשהיחיד קורא אותה בזמנה, צריך לברך עליה. (בית יוסף).

דברים שאין מקדימים זמנם

(ה' א') משנה: אי זו היא עיר גדולה? כל שיש בה עשרה בטלנין. פחות מכאן, הרי זה כפר.

(המשך משנה:) באלו (בזמנים של מגילה) אמרו מקדימין (אם חל י"ד בשבת) ולא מאחרין. אבל זמן עצי כהנים,¹⁹ ותשעה באב (שחל בשבת), חגיגה,²⁰ והקהל,²¹ מאחרין (למחרת) ולא מקדימין.

15. או"ח תרצ, יח. והחז"א (או"ח סי' קנה ס"ק ב, ד"ה לענין) כתב שמדברי האור זרוע (ר' פיסקה להלן) שמסתפק בלאו בני חיובא אי הו בכלל עשרה, והיינו קטנים, ומשמע דנשים ודאי הו בכלל עשרה, כיון דבני חיובא נינהו ואיכא פרסומי ניסא. ולשון הרמ"א בנשים, כבר כתב המג"א דאינו מדוקדק. וכן כתב הרמב"ן דאפילו רובא כבר יצאו לית לן בה וכו', וא"כ אין מקום לקבוע בפרסומא ניסא תנאים, ולמעוטי נשים. מקורות: ר"ן (ו ב ברי"ף, ד"ה מתני' הכל כשרין לקרות).

16. וסיים האור זרוע, ואם כך הוא שאינה צריכה בני מצוות, אתי לי שפיר דלא תני 'מגילה שלא בזמנה' בהדי הני דפרק הקורא עומד (כ"ג ב', שם נמנו מצוות שאין עושים בפחות מעשרה), דהנהו כולו עשרה בני מצוות. אבל ההיא דשמואל דירושלמי אתי בגמגום, דלא תני קידוש החודש (דתני שמואל, אין קידוש החודש בפחות מעשרה, ולא נמנה במשנה). והובאו דברי האו"ז בהגהות אשרי (סי' ו), והביאם הדרכי משה (או"ח תרצ, יח, אות ו). מקורות: אור זרוע (ח"ב, הל' מגילה, סי' שע).

17. מאחר שהוכחנו קריאתה ביחיד, אי איתא שאין בה ברכה ביחיד, הוה ליה לפרושי (לקמן כ"א ב', מקום שנהגו לברך וכו' אבל לפניה, מצוה לברך): מאי מברך דאמר, בצבור.

18. או"ח תרצ, יח. וכהכרעת הב"י. והדגיש הרמ"א, דווקא כשהיחיד קורא אותה בזמנה, מברך. וביאר המשנ"ב (ס"ק סו), לאפוקי אם קורא היחיד אותה שלא בזמנה, כגון מוקפין חומה דמתרמי יום ט"ו שלהן בשבת, שקורין בערב שבת, והוא קורא ביחיד, לא יברך עליה בכל גווני. מקורות: תוספות (ה' א', ד"ה הוה). ארחות חיים (ח"א, הל' מגילה, אות כד). וכן ר' מרדכי (סי' תשפב).

19. שהיו משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהן. רש"י.

20. אם חל יום טוב בשבת, דוחין שלמי חגיגה למחר, שהרי יש לה תשלומין כל שבעה. רש"י.

21. הקהל את העם שהיה בשנה ראשונה של שמטה במוצאי יום טוב האחרון של חג, כדכתיב (דברים, פר' וילך, לא, י) "מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמֵעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה", כדאמרינן במסכת סוטה (מ"א א'), שהיה המלך קורא בתורה ספר משנה תורה, וכל העם חייבין לבוא ולהביא את טפם, כדכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף, ובשבת אי אפשר, ומעבירין אותו למחר. ובגמרא ירושלמי מפרש, דהא דלא עבדינן ליה בשבת, מפני הבימה, כדתנן: בימה של עץ היו עושין למלך בעזרה ויושב עליה, ופרכינן התם:

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(המשך משנה:) אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין (במקרא מגילה), (באותם ימים בהם הקדימו הקריאה) מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים.

תנא: עשרה בטלנין שבבית הכנסת.²²

(שנינו) אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין. (ומבאר) תשעה באב, אקדומי פורענות לא מקדמי. חגיגה והקהל, משום דאכתי לא מטא זמן חיוביהו (ואם יקדימו לא יצאו ידי חובתן, וכן עצי כהנים שקבוע להן זמן קבוע בנדרים).

(המשך משנה:) אמר רבי יהודה: אימתי (מקדימים)? מקום שנכנסין בשני ובחמישי. אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה.

שיטות הראשונים

אע"פ שאמרו מקדימין, מותרין בהספד ובתענית ולאביונים: כתב הרמב"ם "שני הימים האלו, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר - אסורין בספד ותענית לכל אדם בכל מקום... אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים - מתירים בספד ותענית ביום קריאתה, ואסורין בשני הימים האלו, אף על פי שאין קוראין בהם."²³

הספד תענית ומלאכה בימי הפורים

(ה' א') אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: רבי נטע נטיעה בפורים.

(ה' ב') (ומקשה) **והתני** רב יוסף: "שמחה ומשקתה ויום טוב" - שמחה, מלמד שאסורים בהספד. משתה, מלמד שאסור בתענית. ויום טוב, מלמד שאסור בעשיית מלאכה!

אלא: רבי בר ארביסר הוה, וכי נטע, בחמיסר נטע.

(ומקשה) איני? והא רבי בטבריא הוה, וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הוא!

אלא רבי בר חמיסר הוה, וכי נטע, בארביסר הוה.

(ומקשה) ומי שרי? והכתיב במגילת תענית: את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר יומי פוריא אינון, דלא למספד בהון. ואמר רבא: לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה!

הני מילי בהספד ובתענית; אבל מלאכה, יום אחד ותו לא.

(ומקשה) איני? והא רב חזייה להווא גברא דהוה קא שדי כיתנא בפוריא, ולטייה ולא צמח כיתניה! התם בר יומא הוה.

וליעבדה מאתמול. ומשני: דחיקא ליה עזרה. רש"י.

22. ראה לעיל פירושו, ג' ב', בשיטות הראשונים.

23. מקורות: רמב"ם (הל' מגילה ב, ג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רבה בריה דרבא אמר: אפילו תימא רבי (שנטע נטיעה) בר יומיה הוה²⁴ (ביום שקראו בו נטע), הספד ותענית קבילו עליה, מלאכה לא קבילו עליה. דמעיקרא כתיב "שְׁמַחָה וּמְשֻׁתָּה יוֹם טוֹב", ולבסוף כתיב "לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשֻׁתָּה וּשְׁמַחָה", ואילו "יום טוב" לא כתיב.

ואלא רב, מאי טעמא לטייה לההוא גברא? דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור הוה, ובאתריה דרבי לא נהוג (איסור בדבר).

ואיבעית אימא: לעולם נהוג, ורבי נטיעה של שמחה נטע.²⁵

כדתנן (תענית י"ב ב'): עברו אלו (שלוש עשרה תעניות שבית דין מתענין על הגשמים) ולא נענו, ממעטין במשא ומתן, בבנין ובנטיעה, באירוסין ובנישואין. **ותנא** עלה: בנין - בנין של שמחה, נטיעה - נטיעה של שמחה. איזהו בנין של שמחה? זה הבונה בית חתנות לבנו. איזו היא נטיעה של שמחה? זה הנוטע אבורנקי של מלכים (אלמא איכא נטיעה של שמחה).

שיטות הראשונים

היתר עשיית מלאכה בפורים: רי"ף, רא"ש, ורמב"ם פסקו כרבה בריה דרבא דאמר, הספד ותענית קבילו עליה, מלאכה לא קבילו עליה. **והכל בו** כתב, שלא אסרו המלאכה, מפני שהיו רובן עניים מפני הגלות, והיתה גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה. מכל מקום אחר כן נתקבל במנהג, ומנדין כל העובר ועושה מלאכה בפורים. **והשו"ע** פסק **כרמב"ם**. **והרמ"א** כתב **ככל בו**.²⁶

העושה מלאכה בפורים במקום המותר: כתב הרמב"ם "וּמִתֵּר בַּעֲשֻׁת מְלָאכָה, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם פּוּרִים - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה."²⁷ וכן פסק **השו"ע**, והוסיף, שדבר זה הוא דווקא במקום שנהגו שלא לעשות.²⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות מגילה, סימן תרצו)

א. פורים מתיר בַּעֲשֻׁת מְלָאכָה; וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׁין. **הגה:** וְהָאֲדָנָא נִהְגוּ בְּכָל מָקוֹם שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת (כָּל בּו); וְהָעוֹשֶׂה, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם הוּא בִּנְיָן שֶׁל שְׁמַחָה, כְּגוֹן: בֵּית חֲתָנוּת לְבָנוֹ אוֹ

24. על פי כת"י, ר' דק"ס.

25. דכיון דפורים יום שמחה הוא, מותר לנטוע נטיעה של שמחה. רש"י.

26. או"ח תרצו.א. מקורות: רי"ף (ג ב בדפיו). רא"ש (ס' ח). רמב"ם (הל' מגילה ב,יד). כל בו (ס' מה).

27. וכתב בבאר הגולה שמקורו של הרמב"ם מהא דלטייה רב. והגר"א (ס"ק א) כתב שמקורו מהגמרא בפסחים נ' ב'. דאיתא התם, העושה מלאכה בערבי שבתות וכו' ובמוצאי יו"כ, ובכל מקום שיש שם נדנוד עבירה, לאתויי תענית ציבור, אינו רואה סימן ברכה לעולם.

28. או"ח תרצו.א. וכתב בביה"ל (ד"ה אין עושין), עיין בפמ"ג דדוקא ביום (אסור לעשות מלאכה במקום שנהגו שלא לעשות). אבל בלילה עד הנץ שרי לעשות, אף במקום שנהגו שלא לעשות. ובתשובת חת"ס (ח"א, או"ח, ס' קצה) מחמיר בזה. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק ב) שעל ידי גוי מותר. עוד כתב (ס"ק ג) דפרקמטיא מותר, ששמחה היא לו. מקורות: רמב"ם (הל' מגילה ב,יד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אבורנקי של מלכים, דְּשָׁרִי. הגה: ומתיר לעשות כל מלאכת מצוה, כגון: לכתב פסקי הלכות; וכן מתיר לעשות אפלו מלאכות גמורות לצורך פורים. (ת"ה סימן קי"ב).

- ב. אפלו במקום שנהגו, לא נהגו אלא ביום מקרא מגלה בלבד, אבל לאסור את של זה בזה, אינו מנהג.
ג. יום י"ד ויום ט"ו אסורים בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום, בין לבני כרכים שהם עושין ט"ו בלבד, בין לבני עירות שהם עושין י"ד בלבד; והנשים מענות בהם, שכלן עונות כאחת, ומטפחות שמפכות כף אל כף; אבל לא מקוננות, שתהא אחת מדברת וכלן עונות אחריה; נקבר המת, לא מענות ולא מקוננות.

מקומות המסופקים

(ה' ב') חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר. מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא, אי לא. (ומקשה) ומי מספקא ליה מלתא דטבריא? והכתיב (יהושע יט, לה): "וְעָרֵי מְבָצָר הַצְּדִים צֶרֶךְ וְחֻמַּת רֶקֶת וְכַנָּת", וקיימא לן רקת זו טבריא (הרי שהיתה מבוצרת כבר מימות יהושע)!

(ומבאר) היינו טעמא דמספקא ליה, משום דחד גיסא שורא דימא הות (אין לה חומה מצד אחד, אלא הים חומתה. ומספקא ליה אי חשיב היקף אי לא).

(ומקשה) אי הכי אמאי מספקא ליה? ודאי לאו חומה היא! **דתניא:** (ויקרא כה) "אֲשֶׁר [לא] לוֹ חֹמָה", ולא שור איגר סביב (לא עיר שאין לה חומה בפני עצמה, אלא מוקפת בתים סמוכים זה לזה, וחומות החיצונות של הבתים נעשות לה חומה). פרט לטבריא שימה חומתה!

(ומתיר) לענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה. כי קא מספקא ליה לענין מקרא מגילה,²⁹ מאי פרזים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה? משום דהני מיגלו והני לא מיגלו, והא (טבריה) נמי מיגליא. או דלמא משום דהני מיגנו והני לא מיגנו, והא נמי מיגליא. משום הכי מספקא ליה.

רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר; מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא. איכא דאמר, אמר רב אסי: האי הוצל דבית בנימין מוקפת חומה מימות יהושע היא.

שיטות הראשונים

עיר ספק מוקפת ספק לא: דעת הרמב"ם שער שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, קוראין בשני הימים, גם ב"ד וגם בט"ו. **והר"ן** כתב בשם **הגאונים**, שהולכין בהן אחר רוב עיירות, שרובן אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין רק ב"ד.³⁰ **והשו"ע** פסק **כרמב"ם**.³¹

29. שלא מפורש בה חומה, אלא לשון פרזים, ומסופק אם לשון גילוי הוא, או לשון עיר הנוחה ליכבש.

30. ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול, הוה ליה ספק של דבריהם ולקולא, ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה, לפיכך קורא בראשון ופטור בשני. ודאמרין בגמרא (ה' ב') אטבריא והוצל שהיו קורין בהן בארבעה עשר ובחמשה עשר, במדת חסידות היו נוהגין כן משום ספקא דטבריא דתליא במגניא ומכסיא, ובהוצל מפני שהיו נחלקין בה בקבלתו, זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת, והיו קורין בלא ברכה דספק דדבריהם לא בעי ברוכי, כדאיתא בפרק במה מדליקין (כ"ג א'), אלא שראוי

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכה על קריאה בעיר מסופקת: כתב הטור בשם אחיו הר"י, מסתברא שיקראו בלא ברכה בשני הימים.³² אבל הרמב"ם כתב, "עיר שְׁהִיא סָפֶק... וּמִבְּרָכִין עַל קְרִיאַתָּהּ בְּאֶרְצָהּ עֶשֶׂר בְּלֻבָד, הוֹאִיל וְהוּא זָמַן קְרִיאַתָּהּ לְרַב הָעוֹלָם." וכן פסק השו"ע.³³

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות מגילה, סימן תרפח)

ד. כִּרְפָּה שֶׁהוּא סָפֶק אִם הֶקֶף בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ אִם לֹא, קוֹרִין בִּי"ד וּבִט"ו וּבְלִילֵיהוֹן, וְלֹא יִבְרָךְ כִּי אִם בִּי"ד שֶׁהוּא זָמַן קְרִיאַתָּה לְרַב הָעוֹלָם.

לברך בארבעה עשר מפני שהולכין אחר רוב העולם. ר"ן. וביאר הגר"א (תרפח ס"ק ח) דבריו, שכיוון שבי"ד יוצא בדיעבד, וכמבואר להלן, שזהו טעמו של הרמב"ם שכתב שלא יברך אלא רק בי"ד, משום שבי"ד אף אם היה מהמוקפין יצא, משא"כ בט"ו, שמא אינו מוקף, וספק ברכות להקל.

31. או"ח תקפח, ד. מקורות: רמב"ם (הל' מגילה א, יא). ר"ן (ב א ברי"ף, ד"ה ולענין עיירות מסופקות).

32. ביום ט"ו לא יברכו, דשמא אינה מוקפת חומה. וביום י"ד לא יברכו, דשמא היא מוקפת ועדיין לא הגיע זמנה, והוא ברכה לבטלה, וכיון דברכה לא מעכבה, למה יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה?!

33. או"ח תרפח, ד. מקורות: רמב"ם (הל' מגילה א, יא).